

Centar za ekonomske i evropske studije

**PREGLED EKONOMSKIH INDIKATORA
ZA CRNU GORU ZA DRUGI I TREĆI
KVARTAL 2023. SA PROCJENAMA ZA
2023. I PROJEKCIJAMA ZA 2024.**

Podgorica, oktobar 2023.

Rezime

Globalnu ekonomiju u 2023. godini karakteriše nastavak trenda monetarnog pooštavanja radi obuzdavanja visoke inflacije, što utiče na usporavanje ekonomskog rasta, koji će iznositi 3 %, sa 3,5 % u 2022. godini.

Realni BDP Crne Gore u prvoj polovini 2023. bilježi rast od 6,6%. Rast je zasnovan na povećanju lične potrošnje, potrošnje države i izvoza, dok su investicije smanjene.

Ekonomski rast praćen je pozitivnim kretanjima na tržištu rada i povećanjem aktivnosti i zaposlenosti. Kupovna moć stanovništva u prvih osam mjeseci 2023. je na približno istom nivou kao u uporednom periodu 2022.godine, usljed i dalje visoke inflacije, budući da je realni rast zarada u ovom periodu bio svega 0,7%.

Procjena CEES-a je da će ekonomski rast u 2023. godini biti na nivou od oko 6%. Projekcija ekonomskog rasta za 2024. godinu je 2,4 %, zbog očekivanja umjerenije dinamike svih potrošnih faktora, smirivanja potrošnje domaćinstava i državne potrošnje, uz umjereni pad investicione aktivnosti. To bi usporilo rast uvoza i izvoza robe, dok bi turizam rastao po nešto nižim stopama nego u 2023.

Fiskalni sektor karakteriše ostvarenje suficita budžeta u prvih osam mjeseci 2023. usljed dobre naplate prihoda, ali i loše realizacije kapitalnog budžeta. Izdaci budžeta se uglavnom odnose na tekuću potrošnju koja je znatno povećana usljed ad-hoc povećanja

transfera za socijalnu zaštitu i bruto zarada u prethodnom periodu, koji imaju trajne reperkusije na rashodnu stranu budžeta. Donošenje srednjeročnog plana fiskalne konsolidacije, koji će prije svega obuzdati tekuću javnu potrošnju i povećati efikasnost upravljanja javnim investicijama, predstavlja imperativ.

Međunarodno okruženje¹

Prema najnovijim projekcijama MMF-a, globalna ekonomija će značajno usporiti rast pa će u 2023. on iznositi 3%, sa 3,5 % u 2022, zbog kontinuiranog pooštrevanja monetarne politike da bi se obuzdala visoka inflacija. Procjenjuje se da bi u 2024. trebalo da dođe do blagog pada, pa bi realna stopa rasta iznosila 2,9%, što je znatno ispod istorijskog prosjeka 2010-19 koji je iznosio 3,8 %. Za EZ je procijenjeni rast za 2023. godinu od 0,7 %, sa 3,3% u 2022. godini, i 1,2% u 2024. Za Crnu Goru je procijenjeni ekonomski rast za 2023. je 4,4% i 3,7 % u 2024.

Potrošačke cijene u Eurozoni porasle su u septembru 2023. godine za 4,3% u odnosu na prethodnu godinu, što je najniži nivo od oktobra 2021. U avgustu je inflacija iznosila 5,2%, a ECB je u septembru povećala osnovnu kamatnu stopu za 25 poena pa je ona dostigla 4 %. ECB je nagovijestila da bi ovo povećanje moglo da bude dovoljno da dovede inflaciju u srednjem roku na targetiranu vrijednost. Najnovije makroekonomske projekcije ECB predviđaju da bi prosječna inflacija u Eurozoni u 2023. mogla da bude oko 5,6%, u 2024. 3,2 procenta i 2,1% u 2025. godini. Negativan uticaj na ove projekcije mogao bi doći zbog povećanja cijene energenata zbog pogoršanja geopolitičke situacije.

Cijena crnogorskih obveznica na frankfurtskoj berzi porasla je na 84,99 procenta nominalne vrijednosti (obveznice izdate 2020 sa dospeljećem 2027) , a kamatna

stopa (obrnuto proporcionalno) opala je na 7,16 procenata, zahvaljujući i povoljnijim indikatorima naplate prihoda budžeta Crne Gore, ali i smanjenju potrošnje kapitalnog budžeta.

Realni sektor

Realni BDP u drugom kvartalu 2023. bilježi rast od 6,9 % u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Lična potrošnja je realno rasla za 6,4%, a njeno učešće u ukupnoj stopi rasta iznosilo je 5 procentnih poena. Potrošnja države rasla je za 3 %, sa učešćem od 0,5 p.p, dok su investicije niže za 2,7%, i učestvovala su sa -0,7 p.p. u ukupnom realnom rastu. Izvoz roba i usluga je imao realni rast od 16,4%, i doprinio je sa 7,6 p.p. ukupnom realnom rastu. Uvoz rastao 0,1 procenat i imao je uticaj od 0,1 p.p. u ukupnoj stopi rasta. Shodno ovim podacima ukupan realan rast u prvoj polovini godine iznosio je 6,6%.

Fizički obim **industrijske proizvodnje** u Crnoj Gori bilježi rast od 4,3% u periodu januar-avgust 2023. u odnosu na prethodnu godinu. Sektor Vađenje ruda i kamena bilježi pad od 0,1 %, a sektor Prerađivačka industrija bilježi pad od 12,5%, dok sektor Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija bilježi rast od 32,9%.

U Crnoj Gori je u periodu januar-avgust 2023. godine, u kolektivnom smještaju boravilo ukupno 1.05 miliona **turista** koji su ostvarili 3,9 miliona noćenja (17,7 % više g-n-g) , od čega su strani turisti ostvarili 3,5

¹ Autori: Nina Vujošević i Radovan Živković

miliona noćenja, dok se ostatak odnosi na domaće goste.

Podaci Centralne banke pokazuju da je u drugom kvartalu ostvaren prihod od turizma u iznosu od 333,7 miliona eura, što je 73,3 % više u odnosu na drugi kvartal prošle godine.

Građevinska aktivnost izražena vrijednošću radova u drugom kvartalu 2023. bilježi pad od 11,8%, dok ostvareni efektivni časovi na gradilištima bilježe smanjenje od 5,2 %, g-n-g.

Prosječna cijena stana u novogradnji na nivou Crne Gore u II kvartalu 2023. iznosila je 1.500 eura i viša je za 9,1% u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Cijena stanova koje grade privredna društva iznosila je 1.502 eura (5,4% viša), dok je cijena preko solidarne stambene izgradnje iznosila 589 eura (niža 0,3%).

Promet u **trgovini na malo** porastao je za 18 procenata u drugom kvartalu 2023. u odnosu na isti kvartal prethodne godine,. Promet je realno porastao za 9%.

Inflacija

Prosječna inflacija u drugom i trećem kvartalu 2023. u odnosu na isti prethodne godine, mjerena indeksom potrošačkih cijena iznosila je 8,2 i 7,8% respektivno.

Zabrinjavajući podatak je da se inflacija ustalila na nivou od oko 8% s malim oscilacijama jer to vrši pritisak na povećanje zarada, na odluke investitora i uopšte ima posljedice na životni standard i ukupnu ekonomsku aktivnost. Ako posmatramo godišnju inflaciju koja je u septembru 2023.

iznosila 7,9%, najveći uticaj na povećanje cijena imale su cijene mesa (1,16 p.p), Mlijeko sir i jaja (0,71 p.p), Obuća (0,66), Gorivo (0,48), Povrće (0,45 p.p) i Stvarna renta (0,39 p.p).

Tržište rada

Prema Anketi o radnoj snazi, tržište rada bilježi nastavak oporavka, prema podacima za drugi kvartal 2023, što je posljedica rasta ekonomije, ali i **rasta broja zaposlenih** u javnom sektoru. Stopa aktivnosti stanovništva je iznosila 64,2% u drugom kvartalu 2023. godine, dok je stopa zaposlenosti povećana na 55,9% ili 5,2 procentna poena u odnosu na isti period 2022.

Prema administrativnim podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, **broj nezaposlenih** na kraju trećeg kvartala 2023 je iznosio oko 37.649, sa stopom nezaposlenosti od 16,23%. To je i dalje visoko, uprkos oporavku ekonomije od posljedica pandemije.

Neto zarade su prosječno povećane 11 odsto u periodu januar – avgust 2023. u odnosu na prethodnu godinu. S obzirom na prosječnu inflaciju u istom periodu koja je iznosila 10,2 %, proizilazi da je realna zarada viša 0,7 procenata. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa u avgustu, je iznosila 799 eura i ona je realno viša za 2,5% u odnosu na avgust 2022.

Prosječna penzija je u septembru 2023. iznosila 405,9 eura i u bila je realno viša za oko 5,5% u odnosu na septembar prethodne godine.

Fiskalni sektor

U periodu januar - jun 2023. godine, ostvaren je suficit javnih finansija Crne Gore u iznosu od 172,9 mil. eura ili 2,8% BDP-a.

Javni prihodi u periodu januar – jun 2023. godine iznosili su 1.382,3 mil.eura ili 22,4% procijenjenog BDP-a. U odnosu na isti period 2022. godine, javni prihodi su veći za 352,1 mil. eura ili 34,2%.

Javna potrošnja u periodu januar – jun 2023. godine iznosila je 1.209,4 mil. eura ili 19,6% BDP-a, i veća je u odnosu na prethodnu godinu za 97,9 mil. eura ili 8,8%.

Ključni uzrok povećanja javne potrošnje bio je rast tekućih izdataka to za 74,4 mil. eura ili 18,6%.

U okviru ove kategorije izdataka najznačajnija najviše su povećani izdaci za bruto zarade i doprinose na teret poslodavca za 49,6 mil. eura u odnosu na uporedni period 2022. godine, i transferi za socijalnu zaštitu koji su bili veći veći za 95,1 mil. eura ili 32%, što je dominantno rezultat većeg izvršenja po osnovu prava iz oblasti socijalne zaštite. Za period januar-jun 2023. godine kapitalni budžet ostvaren je u iznosu od 36,7 mil. eura, što predstavlja izvršenje 39 % plana.

Kada je riječ o izvršenju centralnog budžeta za period januar-jul 2023. godine, prihodi budžeta iznosili su 1.443,9 mil. eura ili 23,4% procijenjenog BDP-a i veći su u odnosu na uporedni period 2022. godine za 363,9 mil. eura ili 33,7%. Povećanje prihoda je prvenstveno ostvareno usljed rasta prihoda

od PDV-a, kojem je u značajnoj mjeri doprinio faktor inflacije, prihoda po osnovu poreza na dobit pravnih lica, doprinosa za obavezno socijalno osiguranje i donacija i transfera.

Izdaci budžeta za period januar-jul 2023. godine iznosili su 1.292,4 mil. eura ili 20,9 % procijenjenog BDP-a i u odnosu na isti period 2022. godine veći za 139 mil. eura ili 12%. Izdaci budžeta su povećani usljed snažnog rasta tekuće potrošnje, naročito po osnovu Transfera za socijalnu zaštitu koji su do kraja jula ostvareni u iznosu od 460,4 mil. eura i veći su u odnosu na isti period 2022. godine za 107,7 mil. eura ili 30,5 odsto. Navedeno je dominantno rezultat većeg izvršenja po osnovu prava iz oblasti socijalne zaštite i prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, usljed primjene novih zakonskih rješenja. Povećanju tekuće potrošnje je doprinio rast bruto zarada u odnosu na uporedni period prethodne godine.

Kapitalni budžet u posmatranom periodu ostvaren je u iznosu od 49,23 mil. eura, što je činilo 43 % plana.

Ostvareni suficit budžeta u posmatranom periodu januar-jul ostvaren je suficit budžeta u iznosio je 151,5 mil. eura, odnosno 2,5% procijenjenog BDP-a. U prvih osam mjeseci 2023.godine, suficit budžeta države je iznosio 196 mil. eura ili 3,2 % BDP.

Finansijski sektor

Ukupni krediti banaka na kraju avgusta 2023. iznosili su 3,97 milijardi eura i viši su za 8,9% u odnosu na kraj avgusta 2022, pri čemu su sektor stanovništva i nefinansijski sektor ostvarili rast od 7,4 i 2,2%,

respektivno. Značajan je rast kredita nerezidenata od 24 %, pri čemu rast kod kredita finansijskom sektoru 32,1 %.

Ukupni depoziti kod banaka iznosili su 5.5 milijardi eura i ostvarili rast su na godišnjem nivou od 13,6%. Najznačajniji deponenti – stanovništvo (rezidenti), nefinansijski sektor i nerezidenti ostvarili su rast od 13,5 14,3 i 8,9 %, respektivno. Depoziti sektora stanovništva iznosili su 1,8 milijardi eura (rezidenti), 1,3 milijardi eura nerezidenti i 1,9 milijardi eura, nefinansijski sektor rezidenata. Koeficijent likvidnosti bankarskog sektora (ukupni krediti / ukupni depoziti) iznosio je 0,72.

Prosječna ponderisana aktivna kamatna stopa za postojeće poslove u avgustu 2023. godine iznosila je nominalno 5,89% , dok je efektivna bila 6,43 %. Stope su više u odnosu na avgust 2022. godine za 0,83 i 0,88 procentnih poena. Za privredu AKS je nominalno iznosila 5,31% dok je efektivna iznosila 4,9 %. Stope su bile više na godišnjem nivou za 1,1 i 1,14 p.p. respektivno. AKS za stanovništvo je nominalno iznosila 6,63% a ili 7,38% efektivno. Stope za stanovništvo su bile više na godišnjem nivou za 0,26, i 0,31 p.p. Pasivne kamatne stope su u aprilu 2022. iznosile prosječno 0,26%, za fizička lica 0,31 %, za pravna 0,21%, kako nominalne tako i efektivne.

Platni bilans

Saldo (deficit) tekućeg računa platnog bilansa smanjen je u drugom kvartalu 2023. u odnosu na isti prethodne godine za 23,1 % i iznosi 277,9 miliona eura. Ovo smanjenje je

uslovljeno prije svega povećanjem prihoda od turizma na računu usluga za 73,3 % ili oko 141 milion eura. Na računu roba imamo praktično stagnaciju uvoza i izvoza, a ova dinamika se nastavlja i u julu i avgustu. (stagnacija na računu roba i povećanje prihoda od turizma) Neto strane direktne investicije su iznosile 149,8 miliona eura i niže su za 23,2 % u odnosu na prošlu godinu. Pozicija gotovina i depoziti smanjena je za 169,2 miliona eura.

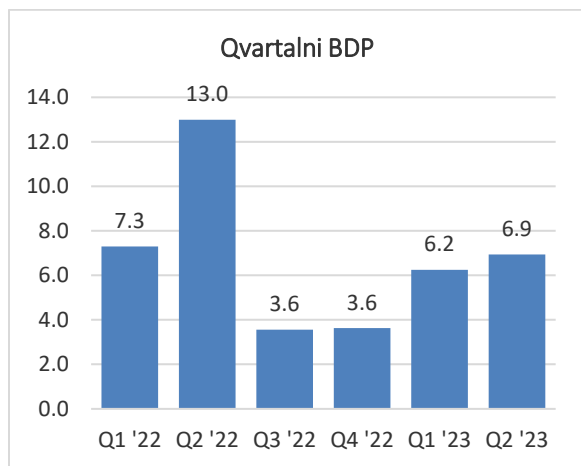
Procjena rasta za 2023. i projekcija za 2024.

S obzirom da je u 2022. godini model rasta ekonomije bio zasnovan na povećanju domaće tražnje kroz visoko povećanje zarada, usklađivanje penzija i povećanje socijalnih davanja i neočekivanom visokom prilivu izbjeglica iz Ukrajine i Rusije, očekujemo da će se ovakva dinamika blago usporavati do kraja 2023. godine. S obzirom na visoku stopu realnog rasta ekonomije u prvoj polovini 2023. (6,6%) uz umjeren rast potrošnje domaćinstava i državne potrošnje, umjeren pad investicija i izvoza roba, kao i rast prihoda od turizma, uz stagnaciju rasta uvoza roba i usluga, očekujemo da bi stopa realnog rasta BDP-a u trećem kvartalu mogla biti na nivou prve polovine godine. Uz nešto nižu stopu u četvrtom kvartalu ukupna godišnja stopa rasta bi mogla da bude na nivou 6 procenata. Deficit tekućeg računa platnog bilansa bi na osnovu kretanja u prvoj polovini godine, podacima o spoljnotrgovinskoj razmjeni u julu i avgustu i povoljnim kretanjima u turizmu trebao da bude oko 563 miliona eura ili 8,5% procijenjenog BDP-a za 2023. (6,65 milijardi eura). Za 2024. očekujemo umjereniju

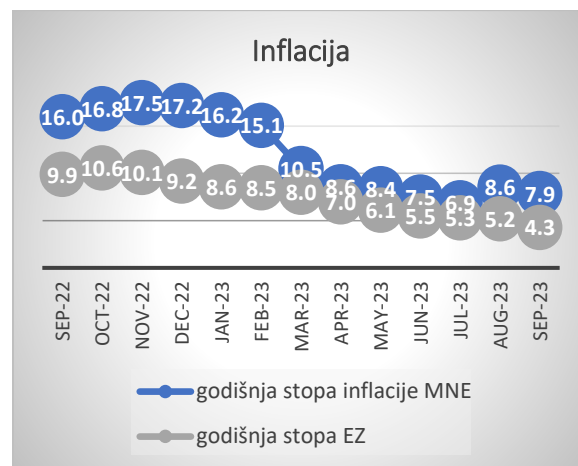
dinamiku svih potrošnih faktora, smirivanje potrošnje domaćinstava i države uz umjereni pad investicione aktivnosti. U skladu s tim uvoz bi stagnirao, kao i izvoz roba, dok bi turizam rastao nešto nižim stopama nego u 2023. U Ovom scenariju realna stopa rasta BDP-a za 2024. bi mogla da bude na nivou od 2,4%.

Prilog 1: Grafički i tabelarni prikaz kretanja odabranih makroekonomskih indikatora

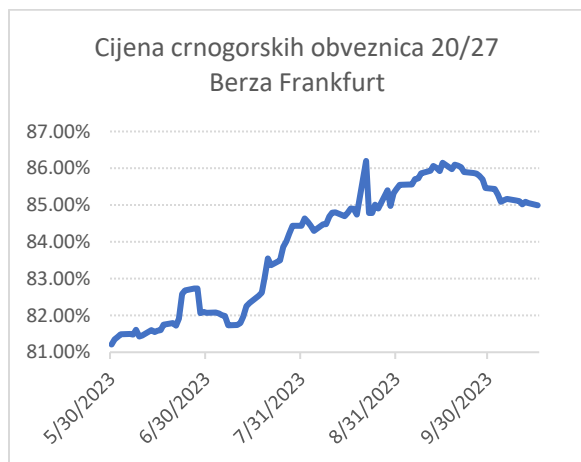
Visoka stopa rasta BDP-a u prvom i drugom kvartalu 2023...

Smirivanje cijena u EZ. Još uvijek visoka inflacija u Crnoj Gori...

Oporavak cijena crnogorskih obveznica....

Odabrani makroekonomski indikatori

	2020	2021	2022	Q2'22	Q3'22	Q4'22	Q1'23	Q2'23
	u odnosu na isti kvartal prethodne godine							
Realni rast BDP-a u procentima	-15,3	13,0	6,4	13,0	3,6	3,6	6,2	6,9
	Učešće u stopi rasta u procentnim poenima							
Potrošnja domaćinstava	-3,3	3,3	7,1	9,6	7,3	5,1	13,2	5,0
Potrošnja države	0,1	0,1	0,3	-0,2	2,9	0,6	0,7	0,5
Investicije	-3,3	-3,4	0,0	0,0	-6,7	0,7	3,1	-0,7
Promjena u zalihama	-1,0	0,2	2,6	7,5	7,4	-3,1	-1,5	-5,4
Neto izvoz roba i usluga	-7,8	12,9	-3,6	-3,9	-3,9	0,2	-9,3	7,5
izvoz roba i usluga	-20,9	21,3	9,7	15,1	15,2	8,1	13,5	7,6
Uvoz roba i usluga	-13,1	-8,4	13,3	-19,0	-19,0	-7,9	-22,8	0,1
Indeks potrošačkih cijena u procentima prosječno	-0,3	2,4	13,0	12,1	15,3	17,2	14,0	8,2
	procenat BDP-a			u milionima eura ako drugačije nije naznačeno				
Izvoz roba	9,8	10,6	12,9	196,8	156,1	194,5	226,8	170,3
Uvoz roba	49,0	49,3	58,0		996,2	871,0	797,3	961,1
Neto izvoz usluga	4,2	19,3	22,2	236,1	758,3	246,5	137,3	388,8
od čega turizam-prihodi	2,8	15,3	17,8	192,6	678,3	138,5	118,9	333,7
Neto izvoz roba i usluga	-35,0	-19,4	-22,8	-501,7	-81,8	-430,0	-433,2	-402,1
Saldo primarnih dohodaka	1,6	2,1	2,0	16,2	27,3	19,0	48,7	21,1
Saldo sekundarnih dohodaka	7,4	8,1	7,9	124,2	123,8	127,1	123,3	103,1
Tekući račun platnog bilansa	-26,1	-9,2	-12,9	-361,3	69,2	-284,0	-261,1	-227,9
Neto direktne strane investicije	11,2	11,7	9,8	194,2	243,3	176,6	117,8	149,2